

Sporene fra Den Store Krig

Den 11/11 kl. 11. Ingen anden dato står mejslet stærkere i sønderjydernes bevidsthed. På denne dag og på dette klokkeslæt tav våbnene i 1918 og satte punktum for Første Verdenskrig - den største tragedie i landsdelens historie. Af 32.000 sønderjyder, som deltog, døde 5300 unge mænd, 3000 vendte hjem som invalider, og krigen efterlod 1500 enker og 3000 faderløse børn.

Endnu mens jeg voksede op i 1950'erne, var krigen nærværende overalt. Ikke den som sluttede i 1945, men »Den Store Krig« fra 1914 til 1918. Alle hjem var berørt, og næsten alle mænd havde været med: Min far, mine onkler, vores naboer og alle vi kendte.

Vi børn kunne jo nok regne ud, at det ikke havde været den rene søndagstur. Vores nabo havde en jernkrog i stedet for en hånd. Den rigtige befandt sig et sted i Flandern, sagde han. En anden havde et glasøje. Skomageren havde et træben. Det gjorde indtryk på os børn, når han plantede sine syle direkte i benet. Oprindeligt var han slet ikke skomager, men var efter krigen blevet hjulpet til et nyt erhverv og et nyt ben på krigsinvalideskolen i Sønderborg.

Der var mænd, der haltede, fordi de stadig gik med granatsplinter i kroppen, og der var mænd, der hostede, fordi deres lunger var blevet ødelagt af gassen.

I under 30 graders kulde

Min far blev indkaldt i 1914 som 19-årig og gjorde hele krigen med. Hans lillebror året efter. Ved familiesammenkomster gik snakken om krigen. Mest om de muntre ting. De morede sig over dengang, de stjal svesker fra et forråd - eller dengang de havde tændt ild for at få lidt varme i kroppen og var kommet til at futte hele ammunitionspotet af. Kun sjældent hørte

I morgen er det 100 år siden, Første Verdenskrig blev afsluttet. 32.000 sønderjyder kæmpede i krigen. Mange døde eller blev invaliderede. Tidligere generalsekretær i Dansk Røde Kors Jørgen Poulsen voksede op i Sønderjylland og fortæller her om de spor, Den Store Krig trak helt op i 1950'erne. Hans far kæmpede i krigen og modtog det tyske Jernkorset.

[Af Jørgen Poulsen](#)

Jørgen Poulsens far Poul Poulsen på vej i krig 21 år gammel.

vi om rædslerne. Højest om at en onkels gigt nok skyldtes dengang, han lå i det iskolde mudder i skyttegraven. En stiv arm kunne føres tilbage til

dengang, de på vej hjem fra fangelejrene i Sibirien havde stået udenpå togene i under 30 graders kulde. De havde endda været heldige, fortalte

de. Mange af dem, der havde anbragt sig på taget af toget, blev fejret af i den første via-duk og kom aldrig hjem.

Tanker til de savnede

Tankerne gik ofte til dem, som blev derude. Særligt de savnede. Nogle drømte om dem om natten og havde syner, hvor de så deres kære i live. Uvisheden nagede, og enkelte håbede fortsat på et mirakel. På loftet var farmors breve fra sønnerne ved fronten. Heller ikke her udpensles krigens rædsler. Ofte er det bare et par linjer med:

»Tak for pakken. Har det godt. Send mere fedt!«

Jeg er dybt imponeret over den hastighed, hvormed breve og pakker blev ekspederet. Ofte er der kun få dage mellem brevene fra fronten og hjemmet. Der var fart på togene - dengang! Og posten!

Brevene var en slags livline. Så længe der kom breve, var deres soldat i live. Til gengæld var angsten stor, når der pludseligt blev et ophold i posten, eller når et brev kom retur.

Var han taget til fange? Var han faldet?

Men værst var det, når brevet kom fra kompagnichefen. Så var det et dødsbudskab. Postbuddet kunne næsten ikke bære at aflevere den slags. De fortalte, at posten i nabosognet, i timer, puttete rundt med et sådant brev og skyndsomt afleverede det på køkkenbordet, da konen var gået ud i stalden. I Sønderjylland blev der afleveret 100 dødsbudskaber, hver måned, så længe krigen varede.

Far fik Jernkorset

Min far var kasserer og fanebærer i DSK - foreningen af Dansksindede Sønderjyske Krigsdeltagere. De mødte op med faner og høj hat ved højtidelige lejligheder, som f.eks. på våbenstilstandsdagen den 11. november, men også når en afdød krigskammerat skulle følges til graven. De udgav

Der blev råbt hurra for soldaterne, når de drog af sted i krig.

også en årbog, og det var min opgave at bære bøgerne rundt til sognets medlemmer. Kun få gårde skulle springes over. Alle havde nogen, som havde været med i krigen. Af bøgerne kan man få det indtryk, at de fleste havde optrådt i rollen som den gode soldat Svej, der gjorde grin med al militarisme. Men det er næppe hele sandheden. I forbindelse med 50-året for afslutningen af Første Verdenskrig interviewede jeg en række DSK-medlemmer til et radioprogram. De satte en stor ære i, at de havde været gode soldater. Som en af dem sagde:

- Mange af os blev udnævnt til feldwebler og gefreitere. Tyskerne vidste jo, at os heroppefra, kunne de stole på!

Et overraskende udsagn, når man betænker, at de kæmpede for en sag, som ikke var deres. Var det pligten? Soldateræren eller kammeratskabet, de ikke ville svigte? Selv blev vi overraskede, da vi ved min fars død fandt Jernkorset. Det havde han aldrig fortalt os om.

Fra eventyr til helvede

Der er skrevet meget om, hvor tungt det var at blive indkaldt. Jeg er ikke så sikker. Jo, naturligvis var det hårdt for en mor at se sine sønner drage i krig, men i de samtaler, jeg havde

med DSK-veteranerne, indrømmede de, at det også var et gran af spænding i at blive indkaldt.

- Vi blev jo fejret, når vi skulle af sted. Der var musik, og der blev råbt hurra for os ved toget. Vi skulle ud og opleve verden. Det var lidt af et eventyr. Vi regnede jo med at være hjemme igen inden jul!

Kun få unddrog sig indkaldelsen. To år inde i krigen var færre end 300 rømmet over Kongeåen til Danmark. Men fra 1916 gik det stærkt. Da var eventyret forvandlet til et helvede og ved krigens slutning nåede tallet op på cirka 2500.

Russisk fangeskab

Mens min far kæmpede på Vestfronten, endte min onkel i russisk krigsfangenskab i Sibirien. Han fortalte, at de ikke havde flere patroner og derfor måtte overgive sig. De havde kastet deres våben og marcherede i en lang række ud af skyttegraven. Her blev de modtaget af russerne, som med et snuptag tilegnede sig deres lommeure. Trods det, påstod han til sin død, at russerne også er en slags mennesker. Årsagen var følgende:

Under tilfangetagelsen havde han mistet sin hue. Nu stod han til mønstring midt i den russiske vinter. Da han frøs al-

termest, havde en russisk officersfrue taget sin søns pelshue og placeret den på min onkels kolde isse.

Samme onkel kunne fortælle om dagevis af togrejser i kreaturvogne og om kummerlige forhold i fangelejrene. De blev sat til at fælde skov, eller de blev sendt ned i kulminerne. Værst var det, når de blev syge. Ingen arbejde - ingen mad!

Fritz Clausen

Min onkel var så heldig at ende i en særlig lejr, som blev oprettet for at samle de sønderjyske fanger, der var spredt i lejre rundt om i det store land. Det var et dansk initiativ støttet af bl.a. Kejserrinde Dagmar, som var præsident for russisk Røde Kors. Her var forholdene mindre ringe. Lejrens talsmand var den senere nazi-leder Fritz Clausen. Han har beskrevet, hvordan han fik nogle »hjemmetyskere« smidt ud af lejren og sendt retur til Sibirien. Kun dansksindede var velkomne.

Efter revolutionen i Rusland i 1917 fik min onkel og hans kammerater at vide, at de kunne tage hjem. Men at bevæge sig gennem det revolutionshærgede Rusland var ikke ufarligt. Desuden var det deres pligt at vende tilbage

til den tyske hær. For ikke at vække opsigt blev de frigivet fem af gangen. En bolsjevikisk kommissær forsynede dem med nogle rubler, falske pas og civile klæder, så de ikke blev afsløret som det, de var - tyske soldater.

Efter våbenstilstanden i november 1918 blev der fra dansk side udfoldet store bestræbelser for at få fangerne hjem, så de kunne deltage i afstemningen om landsdelens fremtid. Nogle nåede det ikke. Men for de mange blev afstemningen, der i 1920 bragte Sønderjylland tilbage til Danmark, et plaster på såret. Den eneste formildende omstændighed og det eneste meningsfulde ved fire forbandede og meningsløse år i tysk krigstjeneste.

Foreningen af Dansksindede Sønderjyske Krigsdeltagere (DSK) udgav i årene 1941-1972 en årbog med beretninger og erindringer fra Første Verdenskrig. Jørgen Poulsen var med til at omdele bøgerne som dreng.

Kejserrinde Dagmar forsynede fangerne fra Sønderjylland med fåreskindspelse og huer.